

Pismo.

Črtica. — Spisal Pavel Perko.

Pomlad je prihajala — in ž njo je prihajalo upanje.

Vsako leto na pomlad se je stari Mari vrnilo upanje, da pride njen Franjo domov . . . Pride in se vrne! Kako naj bi se ne vrnil na pomlad; saj takrat se tudi v naravo vrača življenje!

No, in kako lepo je bilo tisto pomlad! Po bregovih, ki so bili obrnjeni proti solncu, so se prikazale rjave lise ter kakor velika rjava očesa rado vedno gledale izpod snežene odeje. In ta očesa so bila vsako popoldne za nekoliko večja. — Na nebu pa je napravljalo ljubo solnce čedalje večji lok med dvema skalnatima vrhovoma, ki sta stražila ozko dolino proti solnčni strani. — Pred pragom v prahu so že greble kokoši, muhe so se budile iz zimskega spanja: vse je vstajalo k novemu življenju!

Tedaj je nekam čudno oživela tudi Mara. Nov lesk, ognju podoben, ji je zažarel v očeh. In nekega dné je povedala Tonci vsa vesela svojo misel: „Zdaj na pomlad, ko je vse oživelo, zdaj bo prišel!“

A čudno — Tonca se ni razveselila te misli! Povesila je glavo; oko pa ji je ostalo hladno . . .

„Prišel bo Franjo, prišel! Kaj misliš, Tonca?“

„Vse je mogoče,“ je odgovorila Tonca.

„Vse je mogoče! Prosim te, ljubica moja, vse je mogoče! Ali se tako govori?“ — In razvnela se je Mara, da je bila videti skoro lepa navzlic svojim letom. — „Ne le mogoče: gotovo je, da pride! Zdajle na pomlad se naju bo spomnil. Opozoriti ga morava! Pisati mu morava! In zdaj pomladi, ko bo vse voljno in mehko v naravi, se bo tudi njemu omehčalo srce in ne bo zameril najinemu pismu — in bo prišel z vlakom, ali pa si bo najel voznika.“

„Še vselej je hodil z vlakom,“ je odgovorila Tonca.

„Prav! Saj res: z vlakom bo prišel!“

Potem pa so sledila različna ugibanja in preudarjanja o Franjevem prihodu. Kje mu pripravita spalno sobo; kakih cvetic mu postavita na okno; kako mu okrasita stene itd. Tonca je bila takih in sličnih vprašanj že vajena; saj jih je nekaj let sem slišala vsako pomlad. Kadar je prišla pomlad, so se začela ugibanja o Franjevem prihodu — in s tem se je pričel za Tonco čas muke in trpljenja. Ta čas pa je trajal dotlej, da je z odpadajočim jesenskim listjem izginil tudi iz Marinih oči tisti blesk in tisti sijaj.

„Torej z vlakom bo prišel! In lepo ga bodeva sprejeli.“

V bregu onstran vode se je vlekel v daljavo železniški tir. Rjava dolžina tira je imela na sebi nekaj večnosti podobnega: vlekla se je nedogledno na obe strani. Nad tirom v bregu je stala čuvajnica; pod tirom ob cesti pa je graščinska žaga vedno enakomerno rezala in hreščala. —

Mimo čuvajnice tik nad žago se je torej imel pripeljati Franjo. A sedaj še ne; zdaj je še sneg onstran vode. Ko skopni sneg, tedaj se pripelje. In to bo kmalu!

Ubogi Franjo kje je sedaj! Sedaj je preteklo šest let, kar je pisal zadnjič. Bilo je tudi pomladi. Pomlad, pravijo, prinaša srečo in novo življenje. Franjevo pismo pa je prineslo v hišo žalost in solze . . . Pisal je takrat in odločno prepovedal, da ga še kdo z doma nadleguje s pisanjem . . . On ve, kaj dela, ne potrebuje materinih svétov . . . Nadarjen, velik med svojimi tovariši, se ne bo zaprl za semeniška vrata — škoda talenta! — On hoče prostosti, življenja, svetá . . .

To je bilo zadnje Franjevo pismo. Od tedaj ni več odgovarjal, dasi sta mu z materjo pisali še večkrat. In vselej sta pretehtali vsako besedo v strahu, da ga ne razžalita. Nič! On je vžival prostost, življenje, svet . . . No, nazadnje so odgovorili drugi mesto njega! Da je padel talent, da se je zrušil — v grob . . .; prostost, življenje, svet so ga pokopali — v tujem mestu . . .

Od tuge je obolela mati. Njeno edino, veliko upanje, njena ljubezen, njen ponos . . . Palica njene starosti . . . Oh, Bog!

Omračilo se je revi in bolezen se je vračala vsako leto na pomlad. Tako tudi letos.

„Veš kaj, Tonca, pišiva mu takoj danes!“

In s hlastjo je vstala ter stopila k omari, kjer sta imeli shranjeno tinto in popir.

„Tonca, veš, kaj morava? Skrbno morava paziti na vsako besedo, ki jo zapiševa. Franjo je občutljiv — je mehkega srca . . . Najprej morava spisati nagrdo: potem bova vse popravili in premislili — nazadnje šele bodeš prepisala nalepo; tako mora biti! Tonca, poglej, kaj je tale popir!“

„To je prvo Franjevo pismo, ki ga je pisal z Dunaja.“ Pa takoj je bilo Tonci žal, da je povedala. Zdravnik je bil namreč strogo prepovedal zbujati davne spomine . . .

„Ah, ali res? Prvo pismo z Dunaja! Že vem . . . Lepo piše v tistem pismu . . . Piše in prosi odpuščanja, da ni storil tako kot sva želeli midve . . . Vse vem, kaj piše! Vendar, Tonca, preberi, preberi pismo še enkrat!“

In Tonca je brala. Mara pa, dasi je znala pismo malone na pamet, je poslušala z napeto pozornostjo. Roka, ki jo je položila na mizo, se ji je tresla; ustnice so drhtele; oko se ji je rosilo . . . In čimdalje je Tonca brala, tem bolj je stopala Mari vznemirjenost na obraz . . . Na koncu pa je sedla trudna in izmučena, ter naslonila glavo na blazino!

Za hip je postalo v sobi mrtvaško tiho. —

Prva se je predramila Mara:

„Ah res, pisati morava!“

MEHIKANSKI CESAR MAKSIMILIJAN
ustreljen v Queretaru 19. julija 1867.

In zopet ji je roka, tresoč se, brskala po popirjih v omari. Ko je dobila primeren popir, ga je dala Tonci. In Tonca je sedla, Mara pa je narekovala v pretrganih stavkih:

„Zapiši najprej, da naj se ne prestraši in da naj pismo prebere do konca. Nič naj se ne boji: v pismu ne bo žaljive besede . . . Onkrat, zadnji-krat — tako zapiši — je bilo pismo žaljivo. Očitati sva mu, kar bi mu ne bili smeli očitati — danes ne bo tega . . . Ali si zapisala tako?“

„Sem.“

„Dobro. Zdaj pa napiši, da želiva samo to, da naj nama odpiše . . . Pravzaprav, ne! Ni treba — ampak kar pride naj! — Ali si zapisala, da naj kar pride?“

„Sem, mati.“

„Tako je prav. Kar pride naj! Zdaj je tukaj pomlad. Po bregovih kopni sneg, pred pragom grebejo kokoši . . . Solnce sije visoko; toplo in prijetno je doma . . . Vsako pomlad se je vrnil . . . In sam si rekel — tako mu piši — sam si rekel Franjo, kako prijetno je doma ob pomladnih dneh. Človek se iznebi otožnih misli; ves drug postane . . . No in tako, dragi Franjo, bodo tudi tebi prešle vse žale misli in zopet boš kakor si bil . . . Ali veš, Franjo, kako je bilo v tistih časih, ko smo se menili, da bodeš storil po najini volji, ter da bodeš vzel k sebi mene in Tonco? Tonca je sedaj velika in lepa in snubijo jo, toda ona ne mara . . . Ali si zapisala vse tako, Tonca?“

„Vse, kakor ste povedali.“

„Dobro. Sedaj pa počakaj, da se odpočijem.“

Starka se je naslonila nazaj in ostala kakor brezčutna. Misli so jo utrudile. Nekaj težkega ji je ključvalo v glavi. Na oči ji je prilezlo dvoje solz, ki sta se zasvetili in zdrknili po licih . . .

Tudi Tonci se je hotelo storiti inako. A zatrla je solze, preden so ji prišle na oči; zakaj zdravnik in poštna gospa sta ji strogo prepovedala kazati se žalostno ali celo jokati v pričo matere. — Ko bi se pač mogla narediti kar mogoče veselo in brezskrbno!

„Mati, prijetno bo to, ko bomo zopet skupaj: vi in jaz in Franjo.“

„Prijetno, praviš —“ in starka je gledala topo in brezizrazno, kot da se ne more domisliti, kaj pomeni beseda: prijetno — „ah tako! Da, prijetno! Ali si zapisala vse, kakor sem rekla?“

„Vse.“

„Prosim, preberi.“

Tonca je brala. Medtem pa, ko je brala, je klonila starkina glava vedno nižje, in zopet sta jo premagala trud in pobitost. Ko se je vzdramila, je hlastno dvignila glavo ter se zmedeno ozrla krog sebe. Tonca je bila medtem dokončala.

„Ali si prebrala do konca?“

„Sem.“

„Nisem slišala. Prosim te, Tonca, preberi še enkrat.“

Šele v drugo je poslušala do konca. —

„Prav tako. Zdaj pa zopet zapiši, da ga pričakujeva in ga bodeva pričakovali vsak dan. Kadar bodo vozili vlaki mimo, vselej bodeva ali pri oknu, ali pa pred hišo na klopici. In naprej vem, kako bo. Kadar bo kdo stal pri oknu vlaka ter mahal z rutico v pozdrav: vselej bodeva rekli: „To je naš Franjo!“ Skrb imava zanj! Celo ponoči, kadar je mesečno in vozijo nočni vlaki, se prebudim, se sklonim na postelji ter gledam skozi okno, ako morda ne maha kdo z rutico v pozdrav . . .“

Starka se je naslonila v naslanjaču ter zadremala. Po obrazu ji je bila razlita muka in utrujenost. Ko se je prebudila, je vprašala s hlastjo:

„Ali si spisala do konca?“

„Sem.“

„No, zdaj pa prepishi!“

In Tonca je prepisala vse do zadnjega. Ko je dokončala, je bila utrujena tudi ona. Stopila je k oknu in naslonila vroče lice na steklo. Pogled ji je ušel na ono stran vode. Zgoraj v bregu se je vlekel v daljavo železniški tir . . . Nad tirom, v breg naslonjena, je čepela čuvajnica . . . Nizko doli pod cesto pa je hreščala žaga ter rezala hlode, ki jih je žagar vedno nanovo porival pod nenasitno rez . . .

— Morda se pripelje z železnico . . . Ali pa po cesti z vozom . . . Lepo bi bilo, ko bi se pripeljal mimo ter z belo rutico pozdravil skozi okno . . .

Zdrznila se je! Moj Bog! Čutila je, da se je bila izgubila v toku misli . . .

„Tonca, sedaj je prepisano?“

„Je.“

„Prosim te, preberi še enkrat!“

In zopet je brala Tonca od kraja do konca. Mati je slonela s komolcem na robu naslanjača in ni trenila z očmi. Mišice na obrazu so počivale ter pričale, kako napeto poslušala. Ako je v pismu kaj manjkalo, ali bilo kako drugače kaj nepopolno, je ustavila Tonco sredi branja in zahtevala, da popravi. Če se ji je zdela kaka beseda manj dobra, ali če je donela premalo prijazno, se je oglasila takoj in rekla: „Počakaj!“ In posvetovali sta se dolgo časa, dokler nista našli primernejšega izraza. In ko je naposled bilo vse popravljeno, je bilo od začetka do konca videti skoro samih črt in popravkov. Takega pisma seveda nista smeli dati iz rok. Kaj je torej kazalo drugega, kakor vse skupaj prepisati še enkrat . . . In tako se je zgodilo, da je morala Tonca prepisati pismo po trikrat, štirikrat, preden ga je mogla odnesti na pošto!

„Moj Bog, daj mi moči! Ne daj, da bi omagala in —“

Bala se je najhujšega. V glavi ji je bilo svinčeno težko in kljuvalo je ob sencih . . .

Vendar je nazunaj začuda ohranila mir in ravnodušnost. Saj to je bilo iz ljubezni do nje — do mamice . . .

Popoldne je odnesla pismo na pošto. Mara pa je stala ob oknu in gledala za njo toliko časa, da je izginila za ovinkom. In ves čas, ko je zrla za njo, ji je bil obraz napeto pozoren . . . Ko je izginila Tonca, ji je globok vzdih olajšal srce. In bilo je, kot da ji je naenkrat s popolno gotovostjo zasijalo prepričanje: „Sedaj pride! Na to pismo pride!“

Poštna gospa, ki je tedaj, ko je vstopila Tonca, sedela za mizico ob oknu, je vstala in vedela takoj, kaj in kako.

„Zopet pismo, kajne Tonca?“

„Zopet —.“

In deklica se je naslonila na mizo ter zaplakala naglas. Bridkost in tuga, ki jo je morala skrivati doma, je z nepremagljivo silo pridrla na dan. Drhtela je v joku, da se je stresala mala mizica in črnilo na njej . . . Vmes pa so ji prihajali iz stiskanega srca obupni vzkliki:

„O Bog, jaz zblaznim sama! Tega ne prestanem! To je grozno!“

„Revica! Kako si izmučena, kako si blede! Umiri se, Tonca!“

Kako čudno moč so imele te lepe besede! To so bile besede tolažbe, ki so prišle naravnost iz srca . . . In šle so zopet do srca! Tonca je čutila, kako ji je bilo bolje . . . Bolje in lažje . . . In glava se ji je polagoma dvigala . . . Svet, ki je sijal skozi okno, se ji je zazdel hipoma mnogo lepši . . . Kar se ji je pred nekaj časom zdelo neznosno, to je postalo naenkrat za polovico lažje . . .

Ah da: poštna gospa, to je blaga žena!

In oči, rosne od solza, so se hvaležno uprle navzgor. Ne dolgo — in blažen nasmehljaj, ki je izražal nov pogum, je zaigral Tonci na ustnah!

— Da, da zopet hoče trpeti in prenašati. Z novim pogumom bo šla na delo! Zatajila, premagala se bo; saj to velja ljubi mamici! Treba je imeti potrpljenje ž njo in to jo bo polagoma ozdravilo — tako trdi zdravnik. In zdravnik je blag mož . . . Ah da — in tudi poštna gospa je blaga žena.

